

СТАНОВИЩЕ

НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД НА ТЕМА:

*“ПРОЯВИ НА ВЕРБАЛНА ДИСПРАКСИЯ И ЕКСПРЕСИВЕН
ДИСГРАМАТИЗЪМ ПРИ ДЕЦА СЪС СПЕЦИФИЧНО ЕЗИКОВО
НАРУШЕНИЕ”*,

за придобиване на образователна и научна степен „доктор” в област на
висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1. 2.

Педагогика (научна специалност Логопедия)

докторант: Деница Аннева Кръстева

изготвил становището: доц. дпсн Нели Василева

Защитата на дисертационния труд на Деница Кръстева за придобиване на ОНС „доктор” по научно направление 1. Педагогически науки, професионално направление 1. 2. Педагогика, научна специалност Логопедия към ФНПП на Софийски университет „Св. Кл. Охридски” се провежда при спазване на всички клаузи от ЗРАСРБ и Правилника за неговото прилагане, което дава право на Научното жури да изслуша и оцени кандидата в съответствие с чл. 30 от ЗРАСРБ и чл. 26 от Правилника.

Общото впечатление от труда е много положително, като обемът и структурата му говорят за сериозно научно планиране и коректно изпълнение на набеязаните задачи.

1. Актуалност на темата на дисертационния труд

Проблемите на нарушенията на езиковата и речева онтогенеза при децата продължават да са обект на научни спорове и дискусии, касаещи както тяхната етиология и номенклатура, така и задължителните компоненти на клиничната им изява. Съвременното изясняване на детската езикова патология кореспондира с базисни концепти на невропсихологията и психолингвистиката (отношението „език – мислене”, теорията за вродена езикова способност, моторната и сензорната теории за реализиране на речта и др.) и налага интегриране на изследователските търсения в логопедията с

широк спектър от научни данни. Анализът на нарушенията на речевия праксис все по-често излиза от територията на афазичните нарушения по посока на развитийните езикови дефицити. Това води до търсене на отговори на спорни в теоретико-диагностичен план въпроси, като: нозологичната идентичност на детската говорна апраксия, мястото ѝ сред фонологичните и граматични нарушения в симптомокомплекса на езиковата патология, разработването на диагностични инструменти и критерии за тяхната регистрация и диференциация.

Изложените проблеми потвърждават безспорната актуалност на дисертационния труд, който е първи по рода си в научното поле на българската логопедия (и не само). Неговите цели са по посока на теоретично изясняване на сложните прояви на детската езикова патология и апробиране на подробен диагностичен инструментариум.

2. Оценка на съдържателните акценти в дисертацията

Дисертационната разработка, в обем от 249 страници, има структура от четири глави, изводи, собствени приноси и библиография. В приложение е представен протоколът на изследването, който е адаптиран вариант на авторска методика на А. Н. Корнев (2005). Първите две глави очертават теоретичната рамка на проблема, спазвайки логиката от подробно представяне на нормалната езикова онтогенеза към анализ на терминологията и концептуалните модели на нарушенията в езиковото развитие. Заслужават адмирация стилът на изложение и коректното цитиране на източниците. Умението на докторантката да съпоставя становища и разсъждава върху тях, да формулира въпроси и да се опитва да намери отговори на тях, доказват изграден стил на научно мислене и са заявка за добро академично развитие.

Първа глава разглежда интерпретациите на основни в логопедията понятия – език, реч и говор и някои теории за формирането им в онтогенезата. Централно място в нея заема психолингвистичният анализ на детското речево развитие, допълнен от подробно представяне на Модел на функционалната система на езика и речта на А. Н. Корнев. Втора глава кореспондира пряко с темата на труда. Направен е сполучлив опит за разбор на терминологичното разнообразие и съществуващите модели за описание и анализ на детската езикова патология. Би могло да се помисли за

преструктуриране на параграфите, като се следва логиката на представените модели: медицински модел – алалия, лингвистично-поведенчески – ОНР и СЕН, след което отделно да се опишат феномените на вербална диспраксия и дисграматизъм. Може да се помисли и за добавяне на параграф, представящ обобщени данни за тенденциите в психомоторното и когнитивно развитие на децата с езикова патология.

Програмата на изследването подробно представя неговите цел, задачи, хипотези и методически инструментариум. Целта е композирана в три подцели, върху които логично се опират експерименталните очаквания на хипотезите. Искан да отбележа високата стойност на методическата част. Тя включва два самостоятелни раздела задачи – 7 проби за вербален праксис и 8 проби за граматика, общо 15 проби, които като брой значително надвишават изискуемия при подобен род дисертационни разработки. Ако вземем предвид индивидуалния характер на изследването, проведено с контингент от 170 деца, получаваме масив от 2550 протокола, чиято обработка е безспорен критерий за мащаба на проведената работа. Към това следва да се добави и подробната статистическа обработка (t – тест, дисперсионен, клъстърен и корелационен анализ), която позволява многопланово проследяване на едни и същи явления и подкрепя обективния характер на данните.

Много положително впечатление оставя анализът на резултатите от изследването, който е в обем от почти 100 страници и традиционно се разглежда като основен принос на автора. Същият е онагледен с 54 таблици и 37 фигури и е разделен в две части, представящи поотделно състоянието на вербалния праксис и граматиката на децата. Впечатлява стремежът на докторантката да излезе от често срещаното стереотипно изброяване на данни, като прави опит за тяхното интерпретиране с препратки към цитирани изследвания. Това говори за обвързаност на литературния анализ с анализа на собствените резултати и е крайна цел на всеки сериозен дисертационен труд. Намирам за стойностен корелационния анализ на резултатите от двете групи задачи. Той кореспондира с една от подцелите на работата и показва интересни, често скрити за директно наблюдение, зависимости и тенденции, които водят до формулиране на важни изводи.

Като цяло, подробният статистически анализ позволява проследяване не само на възрастовата динамика на изследваните функции, но и извеждане на общи закономерности в развитието на двете групи деца през разглеждания

период, като: по-голяма хетерогенност на отделните възрастови подгрупи по състояние на вербалния праксис и доминираща роля на прозодиката за развитието на езика в предучилищния период. Някои от изводите относно развитието на граматиката също визират общи за възрастта тенденции, във връзка с което са следните ми въпроси: 1. *Как би могло да се обясни изпреварващото развитие на синтаксиса спрямо морфологията на езика?*

2. *След коя възраст логопедичната диагноза може с по-голяма категоричност да определи състоянието на граматиката на детето като патологично по характер?*

3. Приноси моменти на дисертационния труд, публикации и автореферат

Собствените приноси докторанката е разделила на такива с теоретична и такива с диагностично-практическа насоченост. Те са ясно очертани и обективно следват от съдържанието на дисертационната разработка. Представени са 3 публикации по темата, две от които излагат подробно проблема за вербалната диспраксия на страниците на списание „Специална педагогика и логопедия”. Последната публикация обобщава част от експерименталните данни и е включена в сборник от международна конференция на английски език.

Авторефератът е структуриран в съответствие с изискванията и успява достатъчно пълно да представи големия обем на труда. Основно място в него заема описанието на изследването и анализа на резултатите, за сметка на по-ограничено представяне на теоретичната част.

4. Лични впечатления от работата на докторанта

Като научен ръководител на Деница Кръстева искам да споделя някои конкретни впечатления от работата ѝ по време на докторантското обучение. На първо място трябва да отбележа големия ентузиазъм, с който тя прие да работи по темата на дисертацията, както и сериозните усилия, които приложи при събиране на материала за теоретичния обзор. Това се отнася особено до литературата по проблемите на детската говорна апраксия. Друг момент, който затвърди положителното ми впечатление бе старанието и енергията, които докторантката вложи при провеждане на експеримента и първичната обработка на данните. Ще посоча само, че изследването на всяко дете

заемаше средно около 1 час, а при децата от експерименталната група (особено по-малките) – и повече. Поради ограничения брой деца с езикова патология и трудния достъп до тях, окомплектоването на експерименталната група създаде известни трудности и наложи допълване на бройката с деца от логопедична детска градина в гр. Варна.

Успоредно с работата по дисертацията, Деница Кръстева беше ангажирана с преподавателска дейност под формата на семинарни занятия към лекционни курсове със студенти от бакалавърска и магистърска програма по Логопедия. Работата ѝ в магистърската степен продължава и в момента. Държа да отбележа положителните отзиви, които студентите дават за провежданите от докторанката часове.

Изразявам задоволство от съвместната работа с Деница Кръстева и я поздравявам с отлично завършения дисертационен труд. Искрено се надявам тя да продължи научните си занимания на полето на логопедията и ни изненада с нови интересни разработки.

Заклучение:

Дисертацията на Деница Аннева Кръстева има безспорна теоретична и практическа стойност. В нея докторантката показва добро владение на методологията на научните изследвания и умение за самостоятелен анализ на литературни източници и собствени експериментални данни, залог за бъдещи научни постижения. Като изказвам категоричната си положителна оценка за представения дисертационен труд, предлагам на уважаемото Научно жури да допусне работата до публична защита и присъди на Деница Кръстева образователната и научна степен „доктор” в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2. Педагогика, научна специалност Логопедия.

04.05.2018 г.

Изготвил становището:

